

Erter og åkerbønne tilpasset norske forhold

Korn 2022

11. Februar, 2022

Jon Arne Dieseth
Graminor AS

Graminor AS

- Selskapets formål er å drive **planteforedling, sortsrepresentasjon** og **prebasisavl** for å sikre at norsk jord-og hagebruk i fremtiden får tilgang til **klimatilpasset, variert** og **sjukdomsfritt** sortsmateriale.
- Egne foredlingsprogram
  - Vårhveite, havre, 2- og 6-radsbygg
- Utprøving av utenlandske sorter og foredlingsmateriale
  - Vår- og høsthveite, havre, bygg, rug, rughveite,
  - **Erter og åkerbønner** (Nytt fra 2021)

Erter og åkerbønner hos Graminor

- Respons på økende interesse hos våre sluttkunder
- Deltaker i forskningsprosjektet “**FutureProteinCrops**”
  - Increased and marked adapted production of legumes in Norway to increase self sufficiency of plant protein for food and feed
  - Andre deltakere: NMBU, NIBIO, NLR, NOFIMA, Nordic Seed m. fl. i inn- og utland
  - Oppstart 1. jan 2022
- “Tjuvstart” med sortsforsøk sesongen 2021
  - Bjørke, Vollebekk og Apelsvoll

Hensikten med Graminors sortsforsøk i erter og åkerbønner

- Identifisere sorter egna for dyrking i Norge
  - Resultatene til frøforretningene
- Erfaring fra testing av utenlandsk foredlingsmateriale i vår- og høsthveite
  - Ofte blir utvalget i Norge forskjellig fra utvalget i opphavlandet
  - Testing av store mengder foredlingslinjer/-populasjoner nødvendig for å finne sortene best tilpasset norske dyrkingsforhold
    - Ressurskrevende og ofte umulig pga. frøtilgangen.
- Identifisere egenskaper essensielle for tilpasning til norske dyrkingsforhold
  - Grunnlag for “bestilling” av foredlingsmateriale fra foredlere
  - Redusere antall utenlandske linjer/populasjoner i prøving
  - Grunnlag for egen foredling

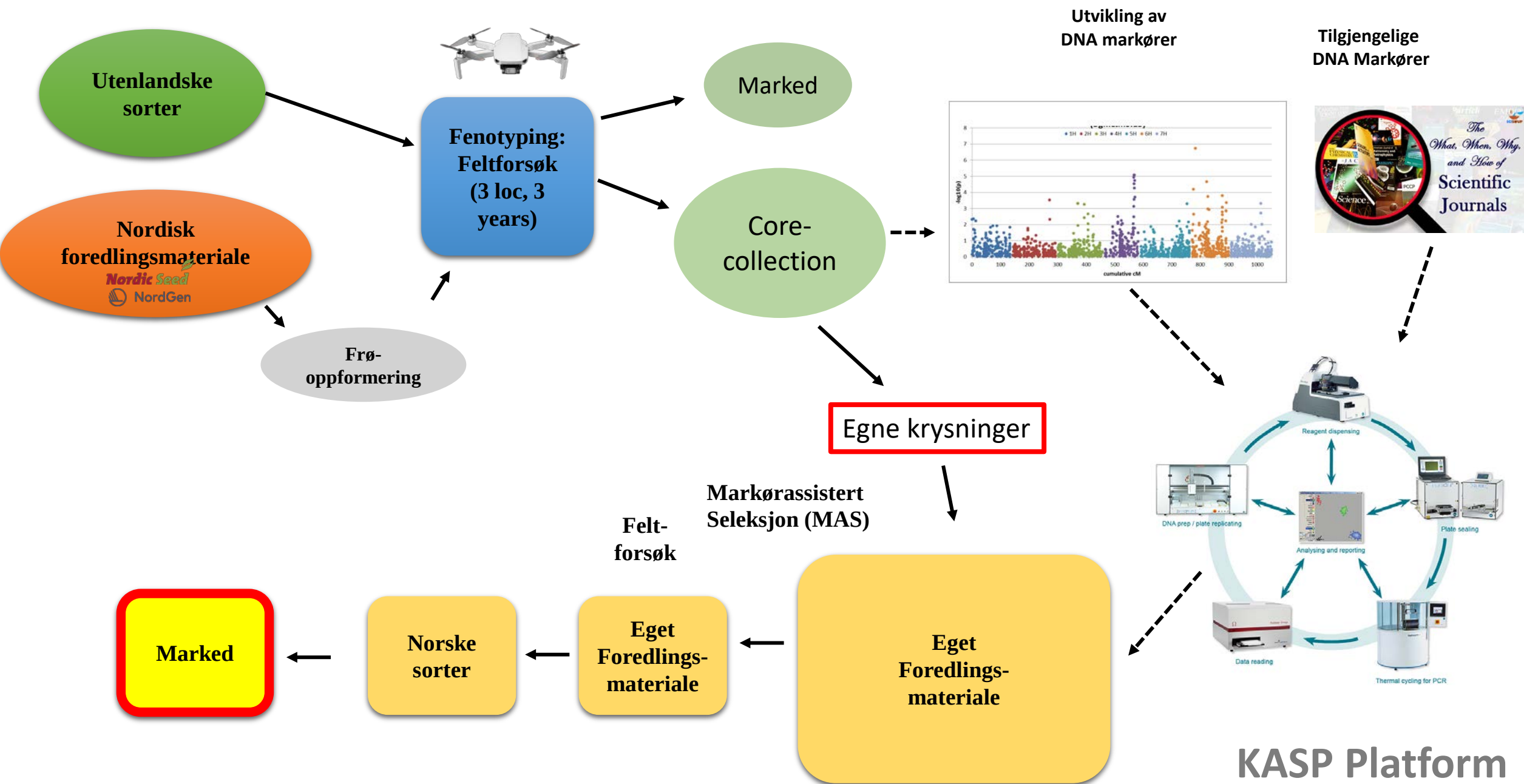
Foredlingsmål for ert og åkerbønne		
Egenskap	Ert	Åkerbønne
<i>Dyrkingsegenskaper</i>		
Høg frøavling	X	X
God stengelstyrke	X	(X)
Tidlig modning	(X)	X
Sjukdomsresistens	(X)	X
<i>Kvalitet</i>		
Høgt proteininnhold	X	X
Lågt tannininnhold		X
Lågt innhold av vicine og covicine		X

Andre observasjoner
Oppspiring
Blomstring
Dekkevne
Klorofyllinnhold
Sjukdommer
Skadedyr
Plantehøgde
Legde
Utviklingsrytme og veksttid
Frøstørrelse og -form
Avlingsstruktur
Dryssing

Resultater fra “FutureProteinCrops” kan være grunnlag for egen foredling

- Foreldremateriale som kan danne grunnlag for egen foredling
  - Markedssorter
  - Utenlands foredlingsmateriale
    - I samarbeid med eller etter avtale med utenlandske foredlere
  - Materiale fra genbanker og andre åpne institusjoner
- Klare foredlingsmål og kunnskap om essensielle egenskaper viktige for tilpasning til norske forhold
- Gode utvalgsmetoder
  - Feltforsøk og analyse av avling (fenotyping)
  - Genteknologiske utvalgsmetoder

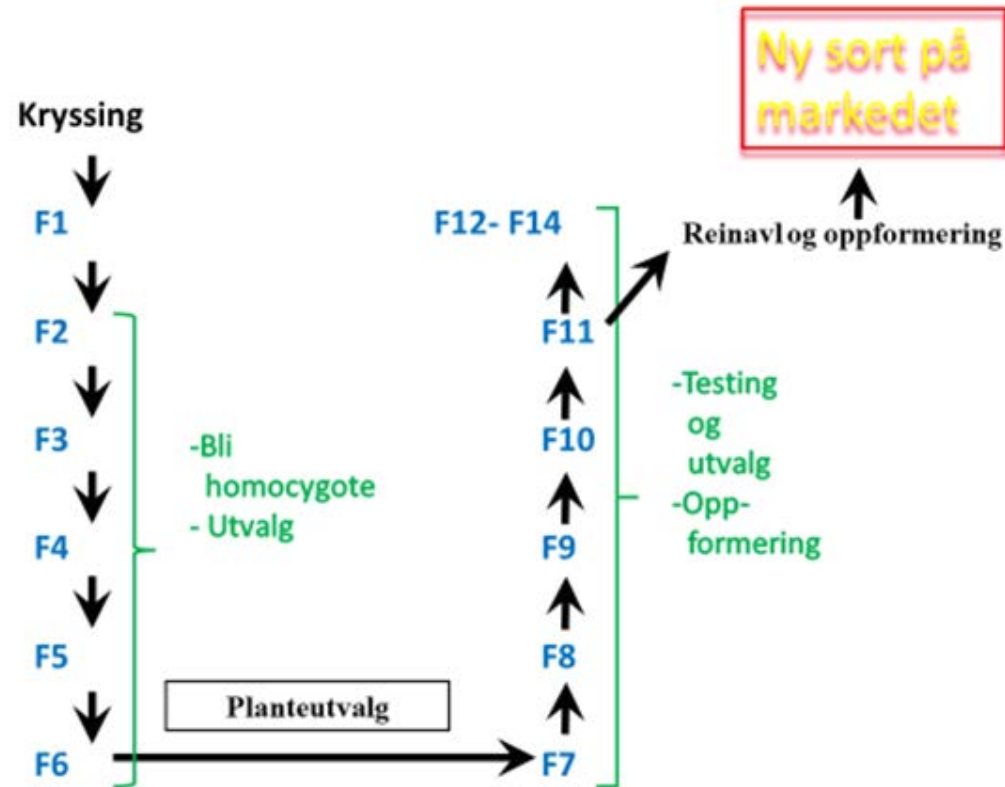

Foredling av erter

- Sjølbestøvere
- Foredlingsgang omtrent som hos hveite, havre og bygg

Foredling av åkerbønner

- Åkerbønner
  - Delvis kryssbestøver (insekter)
  - Ikke sjølsterile, men innavl fører til mindre avkastning
    - Linjesorter mulig men neppe konkurransedyktige i avkastning
  - Heterozygoti gir økt høg avkastning
  - Mulige sortstyper
    - Populasjoner fra gjentatte utvalg i avkom fra kryssninger
    - Syntetiske populasjoner med utgangspunkt i utvalgte innavla linjer
    - Hybrider ikke mulig fordi en mangler stabil hansterilitet

Egen foredling av erter og/eller åkerbønner i Norge

- Fordel: Utvalg under norske forhold vil kunne gi sorter med best tilpasning til norske dyrkingsforhold
- Ulempe: Ressurskrevende og kostbart
  - Ca. 10 år før sorter i markedet
  - Store årlige driftskostnader
  - Begrensa intekstmuligheter i et lite marked
    - Realistisk belgvekstareal: 100 000 daa
    - Såmengde: 30 kg/daa
    - Totalt frøsalg: 3000 tonn
    - Foreidleravgift: 0,50 kr/kg
    - Lisensinntekter: NOK 1500 000,-
    - Realistisk markedsandel: ???

Foredling av belgvekster i våre naboland

	Erter	Åkerbønner
Finland	Lang historie med egen foredling	Lang historie med egen foredling
Sverige	Foredlingsprogrammet nedlagt men er nylig startet opp igjen	I ferd med å starte egen foredling
Danmark	Privat foredlingsprogram i samarbeid med Nordic Seed	Etter et stort forskningsprosjekt ved Århus Universitet har både Nordic Seed og Sejet startet egen foredling
Tyskland	Flere firmaer med egne foredlingsprogram i Nord Tyskland	Flere firmaer med egne foredlingsprogram i Nord Tyskland
Polen	Flere firmaer med egne foredlingsprogram	Danko har et lite foredlingsprogram
Baltikum	Noe foredling i offentlig regi	Noe foredling i offentlig regi

Sortsforsøk med erter og åkerbønner 2021

		Høstedata	
Forsøk	Sådato	Tidlige sorter	Seine sorter
<i>Erter</i>			
Bjørke	30.apr	23.aug	
Vollebekk	27.apr	06.aug	
Apelsvoll	22.apr	18.aug	
<i>Åkerbønner</i>			
Bjørke	30.apr	23.aug	27.sep
Vollebekk			
Såtid 1	27.apr	06.sep	06.sep
Såtid 2	14.mai	15.sep	15.sep
Apelsvoll			
Såtid 1	22.apr	19.aug	15.sep
Såtid 2	07.mai	15.sep	13.okt

Sortsforsøk med ertre 2021																
Sort	Foredler	Avling						Plantehøyde		Bestandshøyde			1000 Frøvekt		%	
		Bjørke		Vollebekk		Apelsvoll		Bjørke	Volleb.	Bjørke	Volleb.	Apels.	Bjørke	Apels.	Protein	
		kg/daa	Rel.	kg/daa	Rel.	kg/daa	Rel.	Max	05.jul	Modn.	06.aug	12.aug	g	g	Bjørke	Apels.
Ingrid	Lantmännen	407	100	529	100	535	100	103	110	53	64	81	312	321	20,9	22,6
Jymy	Boreal	393	97	474	90	495	93	111	117	34	42	51	226	271	19,8	21,8
Loviisa	Boreal	401	99	537	102	508	95	106	111	36	70	61	223	257	21,3	21,5
Matilda	Boreal	406	100	537	102	379	71	110	109	33	41	26	232	242	21,7	22,1
Martti	Boreal	420	103	542	103	504	94	105	110	43	66	52	266	290	20,7	21,1
Sisu	Boreal	399	98	483	91	465	87	108	111	37	65	59	350	272	19,8	23,2
Cronos	P.H. Petersen	345	85	430	81	311	58	93	102	32	46	20	311	316	23,3	23,9
Torpedo	P.H. Petersen	358	88	453	86	357	67	90	98	55	49	45	311	324	22,8	23,0
PHP EF2020-5	P.H. Petersen	422	104	561	106	398	74	96	115	24	45	15	223	277	23,3	24,7
Astronaut	RAGT	407	110	552	104	530	99	96	102	57	53	62	286	288	21,9	23,7
Ostinato	RAGT	402	99	489	92	487	91	89	106	36	51	26	260	280	21,1	23,7
Symfony	RAGT	463	114	471	89	214	40	97	104	18	13	2	230	263	22,3	23,1
Bagoo	KWS	363	89	468	89			101	112	32	68		215		22,0	
Kameleon	KWS	432	106	512	97			96	100	32	48		277		22,1	
Manager	KWS	413	101	498	94			94	105	40	62		274		23,1	
Tytus	Danko	381	94	488	92			121	119	35	54		276		21,0	
Nemo	Danko	417	102	434	82			120	116	34	53		296		18,9	
Kazek	Danko	416	102	460	87			117	113	33	46		278		19,9	
DS 1885	Danko	395	97	489	92			86	92	18	6		253		19,7	
Greenway	Nordic Seed	397	98	504	95			109	115	30	45		284		20,8	
Mikka	Nordic Seed	394	97	496	94			112	115	32	50		286		21,5	
NOS311.060-046/3	Nordic Seed	374	92	458	87			93	105	31	63		211		22,6	
NOS313.019-003/3	Nordic Seed	284	71	389	74			65	76	25	38		184		20,7	
GRAND MEAN		397		489		432		100,5		35			265,6		21	23
CV		4,2						6,3		28			13,99			
LSD		32						12,03		18			71			

- Uvanlig gode forhold under modning og høsting
- Ingrid
  - Best stengelstyrke
  - Høg frøavling
  - Ingen sorter hadde signifikant høyere avling
- Astronaute
  - Svært høg frøavling
  - God stengelstyrke
- Symphony
  - Høg avling
  - Dårlig stengelstyrke
- NOS313.019-003/3
  - Veldig tidlig

Sortsforsøk med åkerbønner 2021

Sort	Foredler	Avling						% Vann ved høsting			TFV		Plantehøyde	
		Bjørke		Vollebekk		Apelsvoll		Bjørke	Volleb.	Apels.	Bjørke	Apels.	Bjørke	Volleb.
		kg/daa	Rel.	kg/daa	Rel.	kg/daa	Rel.				g	g	cm	cm
Vertigo	NPZ	452	100	619	100	280	100	19,0	32,5	21,9	631	746	93	132
Fuego	NPZ	444	98	723	117	259	93	19,0	23,4	22,4	669	700	78	125
Allison	NPZ	50	113	739	119	308	110	18,0	19,4	21,9	634	615	97	126
Tiffany	NPZ	390	86	613	99	244	87	21,0	26,0	23,4	627	694	84	133
Bolivia	NPZ	432	96	720	116	276	99	19,0	23,4	22,6	503	634	76	126
Fanfare	NPZ	430	95	731	118			19,0	24,4		616		83	129
Trumpet	NPZ	373	83	674	109			21,0	30,0		527		108	127
Victus	NPZ	347	77	693	112			19,0	22,5		623		72	124
Yukon	NPZ	395	87	521	84			20,0	24,9		708		92	
Macho	NPZ	453	101	672	109			20,0	26,1		735		96	126
Birgit	P.H.Petersen	49	108	688	111	329	118	19,0	24,9	21,8	590	669	107	139
Stella	P.H.Petersen	495	110	692	112	275	98	19,0	21,8	21,8	623	708	86	134
Daisy	P.H.Petersen	476	105	635	103	265	95	19,0	21,7	21,8	614	718	84	127
Capri	P.H.Petersen	428	95	734	119			19,0	22,7		570		104	134
Caprice	P.H.Petersen	476	105	787	127			19,0	23,8		628		104	130
Ba19-225	P.H.Petersen	410	91	752	121			20,0	24,1		655		92	137
Merkur	Selgen	427	94	690	111			18,0	27,2		605		108	140
Merlin	Selgen	370	82	513	83			19,0	31,6		590		74	124
Mistral	Selgen	414	92	545	88			21,0	34,4		639		95	133
Bobas	Danko	471	104	673	109			19,0	28,9		643		114	144
Sampo	Boreal	207	46	384	62	216	77	15,0	18,8	16,3	269	320	65	88
Louhi	Boreal	282	62	475	77	224	80	15,0	17,6	17,2	373	416	74	90
Vire	Boreal	32	73	498	80	251	90	15,0	18,1	17,1	379	426	84	89
GRAND MEAN		413	91	642	104	266	95	18,5			585		90	
CV		7,1						4,2			7,3		14,3	
LSD		56						1,5			81		24	

Andre tendenser i sortsforsøkene med åkerbønner 2021

Gjennomsnitt		Graminor					NMBU				NIBIO			
		Fungicidbehandling					Sådato							
		Uten Avling kg/daa	Med Avling kg/daa	Effekt			27.apr Avling kg/daa	14.mai Avling kg/daa	Utsatt såing Effekt		22.apr Avling kg/daa	07.mai Avling kg/daa	Utsatt såing Effekt	
				kg/daa	%				kg/daa	%			kg/daa	%
Seine sorter (20)(8)		533	552	19	4		695	542	-153	-22	261	298	36	14
Tidlige sorter (3)		307	375	68	22		431	424	-7	-1	243	218	-25	-9
Alle (23)(11)		503	529	26	5		660	526	-134	-20	256	276	20	8
		Frøstørrelse					Frøstørrelse				Frøstørrelse			
		tkv (g)	tkv (g)	g	%		tkv (g)	tkv (g)	g	%	tkv (g)	tkv (g)	g	%
Seine sorter (20)(8)		599	643	44	7		684	754	70	10	660	711	51	8
Tidlige sorter (3)		315	366	51	16		464	359	-105	-23	362	413	51	14
Alle (23)(11)		562	607	45	8		654	700	46	7	579	630	51	9

- Flere sorter bedre enn Vertigo
  - Allison, Birgit, Caprice
- Finske tidligsorter har lågere avling
  - Likevel interessante fordi de kan høstes tidligere
  - Bedre forhold for innhøsting og tørrere avling
  - Forgrøde for høsthveite
- Finske tidligsorter svært mottakelig for sjokoladeflekk
  - Større effekt av fungicidbehandling enn på seine sorter
- Uklare effekter av utsatt såing
  - Sannsynligvis steds- og sesongavhengig

Viktigste bidragsytere til sortsprøvingen av belgvekster 2021

- NMBU
  - Anne Kjersti Uhlen
  - Shirin Mohammadi
- NIBIO
  - Wendy Waalen
  - Chloé Grieu
- Graminor AS
  - Muath Alsheikh
  - Vilde Gadderud
  - Jon Arne Dieseth

Se også artikkel i den nye Jord- og Plantekulturboka:

Wendy Waalen, Anne Kjersti Uhlen,
Jon Arne Dieseth, Vilde Gadderud,
Shirin Mohammadi & Chloé Grieu. 2022.
Sortsforsøk med erter og åkerbønner i 2021.
NIBIO BOK 8(2). 95-101

A wide-angle photograph of a lush green field, possibly a crop field, stretching towards a distant treeline under a bright blue sky with scattered white clouds. The text "Takk for oppmerksomheten !" is overlaid in the center in a bold, yellow, serif font.

Takk for oppmerksomheten !